

Θρησκευτικές άπεικονίσεις σε Θρακιώτικα νεοελληνικά κοσμήματα

Η Θράκη, στη νεοελληνική λαογραφία, άποτελεί έστια σημαντικών παραδόσεων και δρώμενων πού τελούνταν μέχρι πρίν λίγα χρόνια μέ ίδιαίτερη ένταση γενικά παραπρείται μια ιδιάσουσα έμμονή σε πρωτογενείς μορφές λατρείας όπου συχνά τό χριστιανικό και τό παγανιστικό συνυπάρχουν και συμπορεύονται.

Είναι γνωστό πώς πολλοί θεοί ήλληνοι έχουν τήν προέλευση την οποία από τό χώρο αύτούν και είναι πολύ πιθανό ότι μεγάλο μέρος από τό όργια κατά τη μαστήρια τού δινουσιακού κύκλου άποτελούν τό βαθύτερο ύπόστρωμα τών υπόστασην δρώμενων τής θρακικής γῆς. Πολλές από τη νεοελληνικές αυτές μιμικές παραστάσεις, άντανα φυσιολατρικού χαρακτήρα, μέ άμεσο στόχο τήν καρποφορία τής γῆς, στηρίζονται στή χριστιανική θρησκεία άλλα κράτουν μέσα τους άναποτίστασα στοιχεία τής όρχασας ήλληνικής παράδοσης καθώς και τής έμφυτης θρησκευτικότητας του πρωτόγονου: άναμέσα πούς τό δρώμενο (ή λέξη προέρχεται από τό ρήμα δράωδρο) τού Καλόγερου¹ πού γιορτάζεται τή Δευτέρα τής Τυρόφαγου στη Βίζη τής Θράκης ή μέ τό ίδιο ή άλλο δύναμος (ό Κούκερος ή Χούχουτος, ή Σταχτάς, ή Μπένης ή Κιοπέκμπετης) σέ άλλα χωριά τής άνατολικής και βόρειας Θράκης μέ σκοπό ευεπτηρικό πού περιέχει στοιχεία παλαιότατας βασισμένα σε τρόπους τής όμοιοπαθητικής μαγείας, όπως τής όπρτρισμα μέ νέους ή νέες πού ζεύνται στό όπρτρο, μέ κάλυψη τού σώματος μέ δέρματα ζώων, μέ κουδούνια κρεμασμένα στό κορμί και φαλλόμορφα ραβδία στό χέρι, μέ μιμητική συνουσία άλλα και έπιφωνημάτα από τό λαό πού παρακολουθεί τήν όπρτρισμα δηπώς «Άμήν, Θεέ μου, γιά νά φάν οι φτωχοί!» ή «Ναι, Θεέ μου, γιά νά χορτάσει η φτωχολογιά!».

Κορύφωση άποτελούν τά Αναστενάρια - πού άρχικά τε-

λούνταν στήν περιοχή τής Άγαθού-πολης τής άνατολικής Θράκης. Πρόκειται για έθιμο χριστιανικό μέ χαρακτηριστικό γνώρισμα τή θερμή πίστη πρός τόν άγιο Κωνσταντίνο πού άμας στήν ούσια διασώστη κατάλοιπα παλιάς όργιαστικής²: λατρείας, μέ κύριο στοιχείο τό χορό πού θά γίνει στά κάρδουνα τής μεγάλης πυράς από τους «έκλεκτούς», αύτούς πού τούς «πιάνει» ή άγιος, τά άναστενάρια ή άναστενάρηδες πού θα χορέψουν γυμνόποδες πάνω στήν άνθρακια κρατώντας τήν κωδωνοφόρα είκονα τού άγιου ένω προτρέποντους τούς θεατές, πού μέ άλλα κατάνευτη παρακολουθούν, μέ λόγια δηπώς «τάξετε τάξετε στόν «Άγιο!» και έκεινοι τάξουν ή τούς φωνάζουν «δόσο» τό δάκι πώσα, δώσω τό πίσω μή σε χαλάσει ο άγιος»³ όπότε δοι άναθμούντας τίς άδικες πού ού καθένας τους έκαμε και ίπτσχονται νά άποδουσον τό δίκηο.

Είναι χαρακτηριστικό πώς ή «Εκκλησία στά πρώτα τής χρόνια προσπάθησε μέ κάθε τρόπο νά έξεριζεισι μύθους και όρχασει συνήθειες, στό τέλος άμως άναγκαστηκε νά υποχωρήσει άφου έπρόκειτο γά συνήθειες προσφεύλαστας στά εύρυτερα λαϊκά στρώματα.

Στόν ίδιο χώρο, βαθειάς ριζωμένη ή λατρεία τού Θράκη Ήρωα, τού «Θρακός ίππεώς» πού ή μορφή του ξεπροβάλλει σέ διάφορα σημεία τής θρακικής γῆς, σέ σπήλαια, σέ ανάλυμα, σκαλισμένη πάνω σε βράχους. «Η πολιά παράδοση τού Θράκα καβαλλάρι συνεχίζεται από τούς Νεοελληνες κατοίκους τής περιοχής στή λατρεία τού άγιου Γεωργίου, ήρωα τής νέας πίστης και είναι πιθανή ή υπόθεσή⁴ πώς ή έφιπτη παράδοση τού άγιου Ξεκινά από τό χώρο αύτό (ό «Ομρος δύνωμάζει τούς Θράκες ίπποποιούς Κ 436 ού Σοφοκλής φιλίππους, άποπτ. 428).

Είναι χαρακτηριστικό ότι στή Θράκη (και όχι μόνο έκει) πολλές μαγικές

ένέργειες γίνονται περισσότερο στήν γιορτή τού άγιου αύτού (23 Απριλίου) ή την Πρωτομαγιά ή τού Άγιου Ιωάννου (γενέθλια, 24 Ιουνίου): στό Χατζηγύριο και Τσορέκιο τής άνατολικής Θράκης «Τή νύχτα τού Άγ. Γεωργίου οι μάγοι (μαντουφόρ)» έτρεχαν γυμνοί στούς δικούς τους και τούς γειτονικούς άγρους, για νά πάρουν τή σοδειά τών γειτωνών⁵. Στήν άνατολική Θράκη «άπό τό αίμα τού άριον που έκοψαν τή Άγια Γεωργίου, έκαμπαν σταυρό πάν' στήν έξωπορτα για τίς μάγισσες»⁶. Στήν ίδια περιοχή «μεσάνυχτα, τήν παραμονή τ' άι Γεωργίου και τής Πρωτομαΐας έθγαιναν μαγίστρες θεόγυμνες γιά νά πάρουν τό μπερκέτι άπό τό σπίτια κ' έκοψαν λίγο σανιδιό τό κατώφλι τής έξωπορτας»⁷. Πρόκειται γιά ένα συνονθύλευμα στοιχείων παραμένων από τή χριστιανική λατρεία και θρησκεία άλλα και τή μαγεία πού άποτελεί τήν πρώτη και παντοτινή άως ένα σημείο θρησκείας δύλων τών λαών»⁸.

Τό βαθύ θρησκευτικό συναίσθημα πού διαποτίζει τόν άλληντο πληθυσμό τής Θράκης σφραγίζει μέ τρόπο χαρακτηριστικό τήν παραδοσιακή τής τέχνη. Ηδη στοιχεία άνακτα μαζεμένα σήμερα μέσα από τίς παλιότερες συλλογές υλικού τής Άγγελικής Χατζημιχαλί και άλλων, άναφορικά μέ τή φορεσιά, άδηγουν στήν άδιαφολικήτη πιστοποίηση μιάς βαθειάς θρησκευτικότητας: τά χωριά τής άνατολικής Θράκης Μεγάλο και Μικρό Ζαλούφι⁹ καθώς και στά γύρω χωριά οι κάτοικοι (πού άργοτερα γύρω στά 1918 - διασκορπίστηκαν στή δυτική Θράκη και Μακεδονία άπου μετέφεραν τή φορεσιά τους) πάνω από τό τοπεμπέρι τού κεφαλιού πού σάν κουλούρια τυλιγόταν στό πάνω μέρος τους κεφαλιού στό ύμιος του μετώπου τοποθετούσαν ίδιορυθμιο κόσμημα τήν πλιάτσικα πού δρχιζει από τήν κορυφή τής οκουφίας και έφθανε μέχρι τά φρύδια: τό

κόσμημα άποτελουσαν πέντε σειρές άπο μεγάλα χρυσά φλουριά ραμμένα κάθετα πάνω σέ δέρμα: οι πέντε σειρές συμβολίζαν τα πέντε καρφιά της Σταύρωσης του Χριστού. Στό πάνω μέρος κάθε σειράς υπήρχε ένας χρυσός σταυρός με παράσταση τού Έσταυρωμένου (θλ., παρακάτω τό γιορτάνι με τόν άριθμό 2 τού καταλόγου με την παράσταση τού Έσταυρωμένου). Η πλιάστικα, δώρο τού ἄρραβωνιαστικού φοριστάν γιά πρώτη φορά τη μέρα τής μνηστειας. «Ολο τόν κεφαλόδεσμο κάλυπτε μάλλινο ή μεταξύτο μαντήλι πού συγκριτόταν στην καρφιή τής κεφαλής με μιά χρυσή πόρπη πού έφερε τήν παράσταση τής Παναγίας ή τού Χριστού στόν σταυρό. Την πόρπη αύτή τή βεωρούσαν φυλακτικό και τή φορούσαν μέχρι τά βαθεία τους γεράματα οι γυναίκες τής άνατολικής Θράκης.

Στό Καβακλί¹¹ (περιοχή τής Άνατολικής Ρωμυλίας, ΝΑ τής Φιλιππούπολης, πού οι κάτοικοι της μετά τό 1906 διασκορπίστηκαν στό έλληνικά έδαφα, ιδίως βόρεια τής Θεσσαλονίκης) τό κύριο κόσμημα τού κεφαλόδεσμου πού δέν έλειπε άπο καμάρι γιορτινή έκδηλωση ήταν η μπάτκα πού στερεωνόταν στό μικρό φέσι. Ή μπάτκα απότελουνταν άπο 5-15 φλουριά πού τοποθετούνταν κατά τέτοιο τρόπο ώστε νά σχηματίζουν σταυρό ή θέση τής ήταν στήν άκρη τής χωρίστρας και έπεφτε μπροστά στό μετώπο.

Στήν άνατολική Θράκη¹² ύπάρχει μαρτυρία συγκεκριμένου κοσμημάτου τού κεφαλόδεσμου (ζαρφικία) πού στό άνωτα κεντρικό σημείο κατέληγε σέ σταυρό (πλ., «κορώνα» Πωγωνίου Μουσείου Μπενάκη¹³). Από τό επιμετώπιο άυτό κόδαμα κρέμονταν άλισθες οι πλαινές ήταν μακρύτερες θυμίζοντας τα δυζανιτά πρεπενδύοιλα¹⁴.

Τό θρησκευτικό - χριστιανικό στοιχείο έμφανιζεται νά παίζει ένα ρόλο πρωταγωνιστικό στήν κοσμήματος τού κεφαλόδεσμου. Κατά πρεπτώσεις γίνεταν φανερή ή έπιδραση τής μεγάλης τέχνης - τής ζωγραφικής - ίσως αύτή έκφραζεται μέ τρόπους έπισημους (έπισημη έκκλησιαστική παράδοση) και μη (Απόκρυφα, λαϊκές παραδόσεις) σε τοιχογραφίες και φορητές εικόνες.

Τό ιδιομορφία αύτή, πού όπωσδηποτε δέν είναι άγνωστη σέ κοσμήματα γυναικεία και άλλων περιοχών (σπρειών πρόχειρα τόν Έσταυρωμένον στήν Πωγωνίου, τού Μουσείου Μπενάκη, ή τίς τεράστιες πόρπες τού στήθους τής γυναικείας φορεσιάς τής Σύμης, στό ίδιο Μουσείο, ή τό μακεδονίτικο τεπελίκι¹⁴ τής ιδιωτικής Σύλλογης τής Κ.Κ., Αθήνα, με παράσταση άγιου Γεωργίου στό κέντρο και χερουσείμ όλογυρα) ξεχωρίζει τήν άμαδα τών θρησκιώτικων γυναικείων κοσμημάτων - σέ διάκριση πρός τά έκκλησιαστικά άπο η παρουσία τού θρησκευτικού στοιχείου είναι αύτονόπτη - και τονίζει τή φυλακτική λειτουργία τού άντικειμένου τό όποιο άνυψωνται σέ ιερό άντικειμένο - φυλαχτό - που περνά τίς προστατευτικές του ιδιότητες, άντλουμένες άπο τό άπεικονιζόμενο θείο πρόσωπο, στή γυναικα πού τό φορεί. Συγχρότατα τό θρησκευτικό στοιχείο συνυπάρχει με τό μαγικό, άποτελώντας τό ένα άπαραίτητη συνέχεια και συνάρτηση τού άλλου.

Στόν κατάλογο τών γυναικείων κοσμημάτων πού άκολουθει και περιλαμβάνει τώρα πρωτοδημοσιευόμενα θρησκιώτικα κοσμήματα κορμιού (γιορτάνια - περιλαίμα 3, έγκλωπα - φυλαχτά 3, βραχιόλι 1, ζωνή 1) και κεφαλόδεσμοι (κοσμήματα έπιμετρα προσώπου, κρατόφων, καρφίδες στέρεωσης κεφαλομάντηλων 6) απαντούν τά έξι θρησκευτικά θέματα: Φιλοξενία τού Α'θραδίου, Επιστόκος θρεφοκρατούσα, τοι τύπου τής Βλαχερνίσσας, Χριστός στό Σταυρό, Χριστός δύος συνήθως έμφανιζεται σέ άπεικονίσεις Άναστασης, Γέννηση, Χριστός Παντοκράτορας, Χριστός σάν 'Αμνόδ., 'Άγιος Στυλιανός, 'Άγιος Κωνσταντίνου.

Κατάλογος

α. Κοσμήματα κορμιού.

1 άντικειμένο: γιορτάνι (εικ. 1) ύλικο: αστρι μεταξεύομένο, χρωματιστές συνθετικές πέτρες τεχνική: χυτό, διάτρητο, κοκκιδωτό συνοικολικό μήκος 28 έκ., μεγιστού ύψος 13 έκ.

Ιδιωτική Συλλογή Κ.Κ., Αθήνα

Τό κόδωμα απότελεται άπο α) τό κύριο σύμμα που έννεκα θρησκιώσιμα έβραγματα και άπο έναν ραμβεδώνις έβραγμα που κάθε δάκρη πού κρειτού τό γάντζο έβραγμα: Κάθε ένα άπο τό έννεκα θρησκιώσιμα φέρει άπο μιά χρωματιστή πέτρα μέσα στή θητή στό πάνω μέρος τό έλαιομα παρουσιάζει τριπλή δύνατη προέξχη ή σύνδεση τών τμημάτων μεταξύ τους γίνεται με έφαρτόμενους κρίκους που συγκρατεί στή θέση τους κάθετο στέλεχος.

Εικ. 1. Γιορτάνι με σπεικονίση τής Φιλοξενίας τού Α'θραδίου, Ιδιωτική Συλλογή, Αθήνα.

Εικ. 2. Κυκλικό φυλαχτό, Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα.

6) σύνολο ρομβωτών, κυκλικών, διάτρητων έσωτρακά και σταγονόσχημων έβραγμάτων που συνθένονται με σύστημα κρίκων πρός τό κύριο σώμα άναμεσα τους έχωριζουν τρία μεγάλα σχήματα (διάμετρος 4,5 έκ.) κυκλικά έλλογα: στό κέντρο τό θέμα τής Φιλοξενίας τού Α'θραδίου γύρω από τρέπεις γεμάτη έδεσματα, τρεις μορφές: όλόγυρα, σε μικρότερους κύκλους, άνα έξη προφύτες που κρατούν ελεύθερια.

Η Φιλοξενία τού Α'θραδίου, θέμα άγαπητό τής θυλαζανής εικονογραφίας, άντηκε ίδιατερη στό κύκλο μιας σειράς εικόνων τής πρώτης πεντηκοΐας τού ίδου αι.¹⁵ Η παράσταση αύτή συνηγγένεται ίδιατερη σε παναγάρια, όπως π.χ. στό παναγάριό της Μονής 'Άγιου Ιωάννου τού Θεόλογου στήν Πάτμο, που χρονολογεύεται στό α' μισού τού ίδου αι. ή στό παναγάριό τού 'Εβνικού Μουσείου της Φλώρενσης καθώς και σε πολλά ρωμαϊκά παραδείγματα. Στό πατημακό παραδείγμα που τρεις άγνευτοι κάθονται γύρω από τό τραπέζι ήταν οι γεμάτοι σκευες και έδεσματα όντως στο Α'θραδό και ή Σάρο τους περιποιούνται. Τό ίδιο θέμα άπαντα και στήν έκκλησιαστική κεντητήρια¹⁶, ίσως π.χ. σε κυκλική έπισημη θρησκιώτικη μίτρα τού 17ου αι. αι. τού Μουσείου Μπενάκη, ίσως στήν πάνω έπισημη δύη παριστάνεται ή 'Άγια Τριάς ως Φιλοξενία τού Α'θραδίου.

'Αντικείμενον βγαλμένο άπο τό ίδιο έργαστριο παποτέλει ή μικροσκοπική πόρτη τού Εβνικού και λατορικού Μουσείου τών 'Άθηνων (διάμιτη πληρωμένο, αριθ. ειρ. 6738). Τό ίδιο θέμα άπαντα και σε κυκλικό διάτρητο φυλαχτό τού Μουσείου Μπενάκη (Εα 403) στό κέντρο του έχωριζε έπιτελο τετράποδο έλασμα, όπου διακίνεται ή κεντρική τράπεζα και όλόγυρα τρεις μορφές. (εικ. 2)

Εἰκ. 3. Γιορντάνι μέ άπεικόνιση τής Παναγίας Βλαχερνίτισσας και τού Έσταυρωμένου, Ιδιωτική Συλλογή, Αθήνα.

2 άντικειμένο: γιορντάνι (εἰκ. 3)
ύλικό: ασήμι επιχρυσωμένο, χρωματιστές γυαλίνες πέτρες
τεχνική: χυτό, χαρακτό, συρματερό,
διάτρητο
συνολικό μήκος 27 έκ., μέγιστο ύψος 8,5 έκ.

Ιδιωτική Συλλογή Κ.Κ., Αθήνα

Τό γιορντάνι αποτελείται από αργυρόγυαννα ελάσσονα μεταξύ τους με σύμφυτους έφαρπούμενους κρίκους που στερεώνονται με περαστό κάβετο σύρμα: στό καβενά, χαρακτό μορφώτα θέματα με στημματά στό κέντρο. Στό μέσο κόβε ορθογωνίου χρωματιστή γυαλίνινη πέτρα μέσα σε θήση. Στά άκρα δικέφαλοι δέστοι πρόκυψουν τούς γόντζους άναπτρος. Β) ποικιλόστρωτα ελάσσομα πούρ κρέμονται από τό κάτω τήμα του κάβε ορθογωνίου. Ξεκρίζουν τό μεγαλύτερο σχήματος τρία κυκλικά (το μεσαϊκό μεγαλύτερο από τό δύο πλαινά). Τό κεντρικό κυκλικό χυτό μετάλλιο φέρει τήν Παναγίαν σε στάση δέσης και τόν Χριστό να προβλέπει μπροστά στη στήση. Τό κεντρικό μετάλλιο πλαισιώνεται από χυτό σταυρούς με τόν Έσταυρωμένο. Τό χέρι τού Χριστού έβαρετικά μακρά το περίβαλλον που άποδειται με διπλές οργιζόντες γραμμές. Αριστερά τόν σταυρών από ένα μικρότερο σχήματος κυκλικό μετάλλιο πανομοιότυπο τού κεντρικού (Θεότοκος σε στάση δέσης με τόν Χριστό μπροστά στη στήση).

Τό δύο δικριών φέρουν έπιμηκή ελάσσομα με άκανθωτό περίγραμμα και πέτρα στό κέντρο. Μικρά έπιμηκή στελέχη κρέμονται κάτω από άλλα τό ελάσσομα.

Ο Έσταυρωμένος, από τά συνηθεστέρα θέματα της Βυζαντίνης είκονογραφίας, απάντα σε ποικιλά έργα μικροτεχνίας π.χ. σε σταύρωσες Ευαγγελίων όποτε λέγεται «κατά παρόδου». Ή Παναγία σε στάση δέσης, σε μετάλλιο, με τόν Χριστό μπροστά στη στήση - ή τύπο Βλαχερνίτισσας - συνθίζεται σε ποικιλό δρυγορούκιο έργο π.χ. σε ξαπτέρων - ή ριπίδιο¹¹ - τό τελούν τού 17ου αι., έργο Κυαντανιτούπολιτικού, που βρίσκεται στήν Ι. Μονή Παναράχαντού «Ανδρών» ή σε άσημενια διάτρητα έξαπτέρυγα με τήν Παναγία σε έγκλιπο πλαισιωμένη από άγιους και άγγελους: τά τελευταία δρίσκονται στό Σκευοφυλάκιο τού Οικουμενικού Πατριαρχείου¹² και προσέρχονται από τήν Ι. Μονή της Καμαριώτισσας. Τό θέμα τής Παναγίας και σε άλλους τύπους¹³ (π.χ. ένθρων, Οδηγήτρια κλπ.) έμφανιζεται σάν συγκό θέμα σε διάφορα έργα δύος π.χ. σε διάκο τού 1841 τού Μουσείου Μπενάνκη (ένθρων) ή δρεφοκρατώσας σε δίσκους τού έτους 1815 που δρίσκονται τό ίδιο Μουσείο¹⁴. Από τήν έκκλησιαστική κεντρική άναφέρουμε τόν χριστερικό άσκο τού Βυζαντίου Μουσείου¹⁵ (17ο αι.) όπου ή ένθρων Παναγία, κεντρικήν στό κέντρο, περιβάλλεται από τούς Αποστόλους που οι προτομές τους δρίσκονται μέσα σε κληματίδες.

Εἰκ. 4. Περιλαίο με χάραγμα σταυρού, Ιδιωτική Συλλογή, Αθήνα.

3 άντικειμένο: γιορντάνι (εἰκ. 4)

ύλικό: ασήμι επιχρυσωμένο
τεχνική: χυτό, χαρακτό
μήκος 39 έκ., ύψος 2,2 έκ.
Ιδιωτική Συλλογή Κ.Κ., Αθήνα

Σηκυτό περιλαίο πού σηματίζει δταν φοριέται, ένα στενό κύκλο γύρω από τό λαμό. Τόν κύκλο άπαρτει σύστημα δλληλουσιδερείων κρίκουν πού άποτελούν πυκνό πλέγμα. Τό κοινό πίνεται μπροστά δπου υπάρχει ρομπειδές έξαπτά τημέρες στή μορφή, σπαστό σε δύο. Η σύνθεση των δύο κομμάτων γίνεται με κατακόρυφο έλασμα πού περνά μέσα από δωδοτάτα συνδέομενους κρίκους. Στό κέντρο τού ρομπειδούς, στήν έωστερική δύνη, χάραγμα σταυρού- στήν περιφέρεια τεύχος έπιμηκή άπτρακοιδή θέματα με έωστερικό χαρακτό διάκοσμο.

Εἰκ. 5. «Ζουνάρι με τήν κορώνα»- άπεικόνιση σταυρών, Ιδιωτική Συλλογή, Αθήνα.

4 άντικειμένο: ζώνη με τήν πόρτη της (εἰκ. 5)

ύλικό: μπακίρι (χαλκός) έπιχρυσωμένο, χρωματιστές γυαλίνες πέτρες τεχνική: χυτό, σμάλτο, συρματερό μήκος πόρτης 20 έκ., ύψος πόρτης 13,5 έκ.

Ιδιωτική Συλλογή Κ.Κ., Αθήνα

Τή ζώνη, γνωστή σάν ζουνάρι με τήν κορώνα¹⁶, άποτελείται από 26 χάλκινα χτάπ ορθογωνίου σχήματα, κούφια έωστερικά, όπου περνά φαντή ζώνη. Η πόρτη λόγω σχήματος είναι γνωστή σάν κορώνα και ονοματίζει δλό τό άντικειμένο τημέρες στή μορφή, σπαστό σε δύο, με τό κεντρικό κομμάτι συμμότο πρός τό ένα πλαινό. Τό δύο τημάτα είναι έναντινον με τά «δόντια», χάλκινα έδρυγκωματα που προσρύζονται μεταξύ τους στερεώνονται με τό «ταυτίη», μεγάλη θελανά που συγκρατεί τα δύοντα. Τό σμάλτο, σε χρώματα πράσινο και μπλε χυμόνια στόν ανάμεσα στόν γεωμετρικό και άνθιμο διάκοπο που σηματίζεται με ψιλό στριφτό σύρμα. Στό πάνω μέρος τού κεντρικού τημάτου πουλιά «καβιθάτο». Γαμήλια ζώνη, που άνηκε στήν κατηγορία των τζεβαρίκων μαρτάτων, καθορισμένου πάντα θάρρους (μαδάς όχας), άπαραστο δώρο τού ναυπρύτου πρός τή νύφη, συνεχίζει μακρά θυλαντίνη παράδοση¹⁷. Κάπι όπα τό πουλιά ή χρωνολογία 1904 αναφέρεται στό χρόνο μνηστείας ή γάμου που πάντα από τό πουλιά δύο σταυρούς. Δεδιά και αριστερά τού καθέ πουλιού από τρεις σε κάθε πλευρά κόμματα. Στό δύο πλαινό τημάτα που τή πόρτη, δεκχεύεται στό κέντρο, ορθογωνίο σχήμα που οι κουφερές του είναι έναντι της κουφερής του έωστερικού ορθογωνίου. Τό έωστερικό ορθογωνίου σηματίζεται με τά κουφερής ήνδες εύριπτερου σταυρού στό κεντρό ένδες εύριπτερου σταυρού στό κεντρικό σχήματος. Ρόδακες, μαργαρίτες, καυταλόδημα κλαδί, γεμίζουν τό χώρι.

Συνθίζονται στήν περιοχές τού ζουφλιού, στά χωρία γύρω από τήν Άδριανούπολη και σε άλλες περιοχές τής Θράκης και στή Θάσο.

5 άντικειμένο: βραχιόλι (εἰκ. 6)

ύλικό: ασήμι επιχρυσωμένο
τεχνική: χυτό, χαρακτό
μήκος 6,2 έκ., ύψος 2 έκ.
Ιδιωτική Συλλογή Κ.Κ., Αθήνα

Τυπικός θρακιώτικος «αρράβωνας». Τό άντικειμένο, τημέρες στή μορφή φέρει τό κεντρικό

Εικ. 6. Βραχιόλι με χάραγμα σταυρού, Ιδωτική Συλλογή, Αθήνα.

τυμά επικριουμένο και με λαξες γραμμές. Στό κέντρο σταυρός, μέσα σε κύκλο. Στά δύο πλαϊνά, δύο έργοκύματα (όμοιωματα μαστανών) και έπιπεδα κυκλικά θέματα που περιβάλλουν κεντρικό θέμα - «ήλιο».

Ο σταυρός¹³, συμβολο χριστιανικό τῆς σταυρικής θυσίας σημαδεύει με συνεχή και διάδειπτη περιουσία στούς νεοελληνικούς χρόνους λιθανάγυρα, κεντήματα, όργυρωκύματα, έλιγκυπτα και πιστεύεται ότι καθαγιάζει και προφύλασσε. Ηδη στους θυλάντινους χρόνους, σε υπέρβιρα σπιτινού και εκκλησιανού πολλές φορές διατάσσεται στην εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ἡ γνωστές θρησκευτικές ή ἀποτρεπτικές επιλήξεις.

6 άντικείμενο: έγκολπιο - φυλαχτό (εἰκ. 7)

ύλικο: μπρούντζος
τεχνική: χυτό, χαρακτό
μήκος 4 έκ., ύψος 5 έκ.
Ιδιωτική Συλλογή Γ. Γκούτη,
Αθήνα

Έγκολπιο με δοντωτό τελείωμα σε σχήμα ἄπιδου. Ο Χριστός Παντοκράτορας ευλογεί με τό δεξί ἔνω στο ἀριστερό κρατεῖ Εὐαγγέλιο. Τὴν κεφαλή την περιβάλλει «φεγγίον» (φωτιστέρας). Τό έγκολπιο είναι διμητρόδοσο με ἑπαλαμβανόμενο τὸ θέμα - ἐλαφρά δύμας παραλαμψόντος στην κάθε όημα.

Ο Χριστός σαν Παντοκράτορας, θέμα πολὺ γνωστό στην «μεγάλη» τέχνη τοντογραφίες, ψηφιδώτα, φορτίτες εἰκόνες, απαντά και στη μικροτεχνία π.χ. στην ἐκκλησιαστική ἀρχιρυγούσιας οἵας σιφυρίτητα πινθία (ή ἐξαπτέρυγα) τοῦ έτους 1601 πού φυλάγνωνται στο Σκευοφυλάκιο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου¹⁴ και πού αντικαθίλλονται στη Μονή Προδρόμου τῆς Σωκόρης όπου στο κέντρο απεικονίζεται ο Χριστός σαν Παντοκράτορας.

Στην ἐκκλησιαστική κεντητική ἀποτελεί ἐπίσης θέμα συνθημένο, δύνα π.χ. σε ἐπταραγήτο τοῦ Σκευοφυλάκιου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου¹⁵ τοῦ έτους 1661 όπου πάραπε παρδάσσεται ο Χριστός - Παντοκράτορα. «Ἐπίσης σε ὑπέρταρχο τοῦ Μουσείου Μπενάκη»¹⁶ (ἀρι. εύρ. 9339) δόπι στη θέση του τραχýλου, μέσα σε ἑγκόλπιο παριστάνεται ο Χριστός Παντοκράτορας.

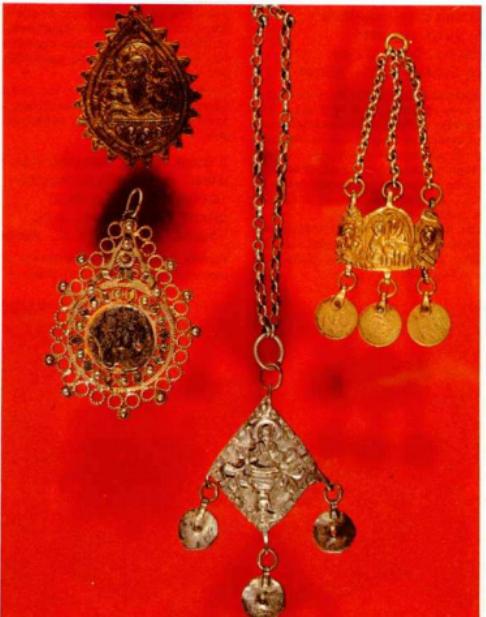
Τό ίδιο θέμα ἀποντά σε πόλους, δύνα π.χ. στούς ύπ. ἀριθ. 493, 494, 496, 497 του Μουσείου Μπενάκη¹⁷ (τις δύο - ὀρχές 17ou al.)

7 άντικείμενο: έγκολπιο - φυλαχτό (εἰκ. 8 α, β)

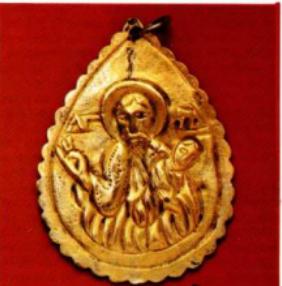
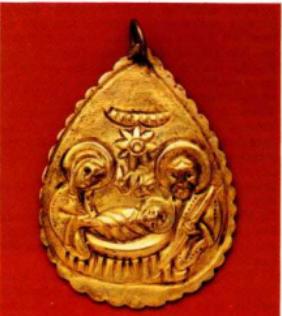
ύλικο: ἀσήμι ἐπιχρυσωμένο
τεχνική: φουσκωτό, χαρακτό,
στικτό μήκος: 3,5 έκ.,
ύψος: 4,6 έκ.

Ιδιωτική Συλλογή Κ.Κ., Αθήνα
Φυλαχτό σε σχήμα διπούδου - ὑφεπιρρόποτο: τό τελείωμα με μηλικυλικό θέματα. Στη μά όημα δύνας Στυλιανός τό δεξί ύψιμενο σε στάση εύλογίας με τό ἀριστερό κρατεῖ σπαραγνωμένο βρέφος. Γύρω από τὴν κεφαλή φωτοτέφανον. Τό βάθος «χτυπτμένο» με ἐλαφρές γραμμές διακρίνεται η πλόσια πιτύχωση τοῦ ἐνδυμάτους σταυρού στη θέση τῶν ώμων δομαίνοι με στικτό διάκοσμο. Τό ίδιο στικτό θέμα στό περιγρύμα τοῦ δεξιοῦ χεροῦ τοῦ ἁγίου καθώς και στό ἀριστερό χειρίδιον τελείωμα.

Στην δάλη δύης απεικονίζεται η Γέννηση. Τό κέντρο της παράστασης καταλαμβάνει τό δρέφος. Ο Ιωσήφ και η Παναγία πλαισιώνουν τόν σπαραγνωμένον στη φάντη Χριστό που βαλμένος στο πλάι «βλέπει» πρός τό θεατή. Πάνω ἀπό τόν Χριστό δύο ζώα καὶ υπερβολικού μεγέθους απέστρε σε σχήμα ρόδακος ἀκριβώς κάτω ἀπό «ούρανο». Ο Ιωσήφ και η Παναγία φέρουν στήξη στό περιγρύμα τοῦ σώματος. Ο Ιωσήφ με τό δεξιό κρατεῖ ραβδό, η Παναγία με τά χέρια δικουμπά τό Παιδί. Δινεται έμφαση στά χέρια.

Εικ. 7. ὄριστερά πάνω: φυλαχτό με Χριστό Παντοκράτορα, Ιδιωτική Συλλογή, Αθήνα, ὄριστερά κάτω: τό «πλεγμένο φλούρι», Ιδιωτική Συλλογή, Αθήνα, δεξά μέσος: ἐπιμετώπιο κόσμημα σε σχήμα τριπόδου, Ιδιωτική Συλλογή, Αθήνα, κάτω μέσος: ἐπιμετώπιο κόσμημα με τὸν Χριστό - Αρμό, Ιδιω-

Εικ. 8 α, β, φυλαχτό με Γέννηση και ἀγίο Στυλιανό, Ιδιωτική Συλλογή, Αθήνα.

Τό ένα χέρι τής Παναγίας σε μέγεθος υπέρφυσικό «εκρύπταται» από τό δέρμαφο. Τό φόντο «χτυπημένο» με την «άμμο».

«Από τό 10ά σ. στη διαζωντινή εικονογραφία επικρέτει μια ρυθμική συγκέντρωση τών έπι μερους σηκνών που σχετίζονται με τη Γέννηση²² γύρω από τό οπτλασιο με συχνές παραλλαγές στις θέσεις και τις τσάσιες τών απεικονιζόμενων μορφών. Στό έγκαλο του καταλόγου μας παρατηρείται τονισμός τών κύριων μορφών και περιληπτική άπδοση της σύνθεσης.

Ο «Άγιος Στυλιανός, από τούς προσφεύστερους νοελληνικούς άγιους, θεωρείται προστάτης τών δρεπών και τό διονυσός του άνατα συχνά προφονώς λόγω παρετεμολογικής σύνθεσης του πρόστις λέξεις στόλος - στουλανος = στερεάνων.

Στην εικονογραφία παριστάνεται συνήθως με δρέφος ποταργανωμένο στήν άγκαλο ούμψωνα με τη λαϊκή πιστή σάρδες μπτέρες είχαν χρει η παιδιά με προσευχέντων με πίστη στό δύναμο του και ωγραφίζαν την είκονα του γεννούντων άλλα παιδιά. Η ίδια άγιος πιστευαν πώς γιατρεύεται τά όμρια παιδιά²³.

8. άντικειμένων: φυλαχτό

ύλικο: έπιχρυσωμένο, νόμισμα
(βυζαντινό) (εικ. 7)

τεχνική: συμματερά, «κοκκιδώτω»
ύψος 6,5 έκ., μήκος 4,6 έκ.
Ιδιωτική Συλλογή Κ.Κ., Αθήνα

Το φυλαχτό, σε σχήμα μπούκι, γνωστό στήν περιοχή του Σουφλίου σαν τό «πλευρικό φουρόι» φοριόταν στό κέντρο τής μπούκιασι δηλαδή του έπιστυπνου κοιμήματος ή και μόνο του μετά τήν τριτή δεκατία του 20ού αι. Τήν μπούκια αποτελούσαν φλουριού ραμμένα σε ταινια από ψάφας που σχημάτιζε καβύς φριότων, καμπύλη μπροστά στό σπήσιο²⁴.

Στό κέντρο τού πλατύτερου κάτω σταγονόδοχημού τήματος νόμισμα διάμενο «Κωνσταντινάτο». Τό φλουριό περιβάλλεται κοκκιώδης διάκομος έναλλασσόμενος πρός θέματα σόρδους που σχηματίζει ένα εύρωπο κύκλο γύρω από τό νόμισμα. Τό κύκλο περιβάλλον συρμάτινοι στριφτοί κύκλοι και κοκκιές κατά διαστήματα που αποτελούν τό έξωτερικό τελείωμα.

Η λαϊκή πιστή στή δύναμη του «Κωνσταντινάτου» είναι πολύ γνωστή. Πρόκειται για νομίσματα διαδόρυνταν έποχων με συγκεκριμένες εικονογραφικές «διοισιτήτες» - μορφές δεξιά και άριστερά από σταυρό - πρός τα πάλια νοιώματα τού Κωνσταντίνου, που ο λαός ονόμασε «αυλήβον». Κωνσταντίνα και τους άπειδες ιδιότητες κάποια βασιλιάτουργίες²⁵.

8. Κοσμήματα κεφαλόδεσμου

9 άντικειμένο: κυκλικό παγούνι (κόσμημα κροτάφων) (εικ. 9)

ύλικό: δαήμη, χαμηλό-μπρούντζος
τεχνική: χυτό δίμετρος: 6 έκ., συνολικό μήκος (με άλισιδες) 12 έκ.

Ιδιωτική Συλλογή Γ. Γκούτη,
Αθήνα

Κόσμημα περιοχής Σουφλίου. Κυκλικό έλασμα με γλυπτοειδή μοτίβα στό έξωτερικό τελείωμα στό πάνω μέρος γάντζος διάρτησης στο κάτω έννεα κρίκοι σύμφυτα πρός τόν κύκλο. Άλισιδες με κυνοειδή έλασμα στό κατάστο σημείο.

Παράσταση Γέννησης (βλ. έγκαλο με τόν άριθ. 7 τού καταλόγου). Στό κέντρο τού κατώτατου σημείου τού κύκλου τό οπαργανωμένο δρέφος στό δεξιή πλάι βαλμένο ώστε ή άπεικονίση νό γίνεται «κατ' ένωπιον». Στό κέντρο κάθε-

Eik. 9. «Παγούνι με παράσταση Γέννησης, Ιδιωτική Συλλογή, Αθήνα.

τος δέρνας, «τό φώς», και κύκλος - άστερι πάνω από τό δρέφος. Συμμετρικά δεξιά και άριστερα στό πάνω μέρος τό όργακι ΙC XC και στό κάτω μέρος κεφάλια δύο ζώων. Δύο μορφές πανομοιότυπες με φωτοστέφανο και με τό χέρια έωνταν μπροστά (Παναγία - Ιωάννη). Κάτω από «ούρανο» - «ήλιος» στά όρισταρε, «σελήνη» στά δεξιά.

Τό πανούνια, κοσμήματα κροτάφων, έλασματα συντίθησαν άριμα δάλα και μπρούτινα ή συγκαν φλουρικαπτινέμανε, κυκλικά, ωσειδή, καρδιόχυτα, με ποικιλές παραστάσεις (βλ. εικ. 10) γάντωνταν μετά μαγουλά, τό δεύτερο μαντήλι τού κεφαλοδεσμού τής Σουφλιώτισσας²⁶, πάνω από τό διάτη.

Τό μαγικό στοιχείο έκφραζεται με τόν από τά ποικιλά έλασματα προκαλούμενο βόρυσθ πού ποταμούρει τά δαιμονιάτα: από κάθε παγούνι κρέμονται μικρές άλισιδες με φλουριά πού με τό περάπτωμα τής γυναικάς «τρέμενε και χτυπούσα»²⁷.

Παρόμιοις παράστασης παγούνι ανήκει στό Μουσείο τού Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος²⁸.

10 άντικειμένο: έπιμετάποιο κόσμημα σε σχήμα τριπτύχου

ύλικο: άσημη έπιχρυσωμένο

τεχνική: χυτό, χαρακτό

μήκος τριπτύχου 3,3 έκ., ύψος

(με άλισιδες) 10 έκ.

Ιδιωτική Συλλογή Γ. Γκούτη,

Αθήνα

Έπιμετάποιο κόσμημα πού σκαλωμένο στήν κορυφή τού μαντηλού επεφτει στό κέντρο τού μετώπου άναμεσα στά φυλά (πθλ. πλιάτσικα). Μικρογραφία τριπτύχου σε μέταλλο. Στό κέντρο, Παναγία δρεφοκρατούσα: στά δύο φύλα τού τριπτύχου απεικόνιση χερούμιν στό κάθη σημείο, από τό κάθε κομμάτι τού τριπτύχου, κρίκοι σύμφυτοι από όπου έβαρτονται άπομημσεις τού ποικιλών νομισμάτων. Τό τριπτύχο συνδέπεται πρό τρεις άλισιδες που συκινούν σε κεντρικό κρίκο. Εμφανής είναι η έπιδρση τών φορητών τριπτύχων ειδών πάνω στήν κομμήτη χρυσόρροχα. (εικ. 7 δεξιά)

Eik. 10. «Παγούνια- ποκιλόσχημα, Ιδιωτική Συλλογή, Αθήνα.

**11 άντικειμένο: έπιμετώπιο κόσμημα
ύλικο: ασήμι
τεχνική: χυτό
μήκος: 3,6 έκ.
ύψος 5 έκ.
Ιδιωτική Συλλογή Γ. Γκούτη,
Αθήνα**

Έπιμετώπιο κόσμημα παρόμοιας χρήσης πρός το προηγούμενο (με τόν άριθ. 10 του καταλόγου). Ρομβοειδές έλασμα με άπεικόνιση τού Χριστού εὐλογούντος από τη μέση και πάνω όχριστος. Βγαίνει από το ποτήρι της θείας εύχαριστος από τις τρεις γωνίες του ρόμβου (δεξιά-αριστερά-κάτω) κρέμονται κυκλικά έλασματα πού παρουσιάζουν έδργκυμα στό κέντρο. Στο πάνω μέρος του ρόμβου κρίκος με διαυγείς δύναταις.

Το έμαυτον του Χριστού εὐλογούντος στο λερό ποτήρι σχετίζεται πρός το εύχαριστικό θέμα τού Άγιου. Το ίδιο θέμα απάντα σε ποικιλά έργα κεντητικής και έκλαπτηστικής άργυροχρίας: στα ύπ. Β29, Β56, Β58 θήλα (παραπετώματα βημάθυρων τέμπλου) του Μουσείου Μπενάκη¹. Ο Χριστός διπεικούντας νά εὐλογεί μέσα σε ποτήριο έπιστης στις Πύλες της Μονής Παναγίας της Ανάβρου (έργου Κωνσταντινουπόλιτον (1743) και του ναού του 'Άγιον Νικολάου Κοζάνης²; (έργου 'Αντωνίου- τού έπους 1750). Το ίδιο θέμα απάντα στά ύπ. άριθ. 9388, 9389, 9390 ποτηροκαλύμματα του Μουσείου Μπενάκη³ καθώς και σε όρφασφρια, άπως τη, σε δύο αρτοφόρια της, Ιεράς Μονής Ιωάννου Θεολόγου της Πάτμου⁴, του δ' μισού του 18ου αι. (εικ. 7 κάτω)

**12 α, θ, γ άντικειμένα: ώσειδη
έλασματα, κοσμήματα - καρφίδες
κεφαλομάντηλων (εικ. 11)
ύλικό: ασήμι έπιχρυσωμένο
τεχνική: χυτό, χαρακτό
ύψος 5,5 έκ., μήκος 3,5 έκ.
Ιδιωτική Συλλογή Γ. Γκούτη,
Αθήνα**

Τρία ώσειδη έλασματα θυγαλένα από την ίδια μήτρα. α. Στό κέντρο όχριστός, άπως είναι γνωστός από την εικονογραφία της Ανάστασης με περίζυμα και ρούχο που άνεμει πρός τα πάνω τό δεξιό ήμεμφόνω με στριπέρο κρατεί μακριούλο φυλακιέδες κατεκούμενα πού μισάζει με δαγκύλαδο. Σταυροειδής, δηλαδή πάνω, κάτω, δεξιά, αριστερά, άνθικός διάκοσμος.

Στό πιον μέρος έξαιρετικά έπιμηκής γάντζος άνδρητης πού φθάνει μέχρι τό κατώτατο σημείο του έλασματος;

6. Πανομοιότυπο πρός τό ύπ. άριθ. 12α τό χρύσωμα έχει ολοιωθεί. Στο πιον μέρος καρφίδα στερεώσται:

γ. συνοικιακό μήκος κομμάτιμα με τις οικοζιένες άλισσες 26,5 έκ.

Πανομοιότυπο πρός τά ύπ. άριθ. 12α. 6. Τό άνωτα σημείο έχει άποκτη και έχει δημιουργηθεί τεχνητό δοντωτό θέμα. Πιον καρφίδα στερεώσθη: Στο κατώτατο σημείο, ἀπό κρίκο. Εκείνην πεντέ πλαισίδες (μήκος 19 εκ.) που άπολγην σε μικρό γάντο άναπτρης:

Χαρακτηριστική είναι η περιηρτική άποδση της σκηνής με τόν τονισμό της κύριας θείας μορφής: διέσωσματον είναι διά ο Χριστός δεξιούνται σε θέμετρη στάση, κραυγάντας στό αριστερό το στροφό, σώματος του βραΐου πούς γίνεται από τα τέλη του 10ου αι. ἀλλά με μια κίνηση γεμάτη πάλμη, με διευθεύματα μιατού που χαρακτηρίζει φημητακές παραστασίες πολαρίδων (πρίν τόν 10ο αι.) που έχουν την άρχη τους στην ομραλιστική τέχνη των πρώτων χριστιανών αίωνων που πέρασαν δώμα και διατηρήθηκαν στήν 'Ανατολική τέχνη⁵.

Η 'Ανάσταση συνηγγίζεται σε ποικιλά όργυρηα έργα, π.χ. κατά κανόνες σε σταχωτίσεις Ευαγγελίων, σε έκλαπτηστικές πορτές, ἀλλά σε έργα έκλαπτηστικής κεντητικής, άπως π.χ. σε έπιμανικά, σε έπιγνωντα ή σε ωφελοφόρα. Στό ύπ. άριθ. 16, 4 ωφελοφόρα του Μουσείου Μπενάκη που προέρχεται από τη Μητρόπολη της Καισαρείας⁶: Η Ανάσταση έχει κεντηθεί στο μέσον έπιρρεμένου σταυρού.

Στά άντικειμένα πού παρουσιάσθηκαν πέρα από την πιποτοποίηση μάς έντονης θρησκευτικότητας θά μπορούσαν νά έπισημανθούν ορισμένα χαρακτηριστικά πού συνοδεύουν τα θρακικά αύτά κοσμήματα και πού άποτελούν γενικότερα γνωρισμάτα τής παραδοσιακής τέχνης⁷ διόπως:

α) Η αύστηρη ή όριζοντα συμμετρία. Η τάση γιά συμμετρία, έξαιρετικά άναπτυγμένη στόν άνθρωπο και άφορέλμενη πιθανότατα στόν σχηματισμό τού ίδιου του οώματός του, άποτελεί τό συνηθέστερο τρόπο διάκοσμης τής πρωτογονικής τέχνης⁸ διόπως:

β) Η αύστηρη ή όριζοντα συμμετρία. Η τάση γιά συμμετρία, έξαιρετικά άναπτυγμένη στόν άνθρωπο και άφορέλμενη πιθανότατα στόν σχηματισμό τού ίδιου του οώματός του, άποτελεί τό συνηθέστερο τρόπο διάκοσμης τής πρωτογονικής τέχνης⁸ διόπως:

και σημειώνει έξαιρετική έπιδοση σέ άλλα τά είδη της νεοελληνικής παραδοσιακής τέχνης: σύμμαχα με την άρχη αύτη δύο θέματα άναπτυσσονται συμμετρικά δεξιά και αριστερά ένδος κεντρικού σχήματος που άποτελεί τόν κατακόρυφο άξονα.

8) Η έπαναληψη τού ίδιου θέματος (πθλ. π.χ. γιορτάνια με τούς άριθμούς 1, 2) είναι χαρακτηριστική και πρέπει νά θεωρηθεί ότι πολλαπλασιάζει τή δύναμη πού άποκτη τό άντικειμένο. Πρόκειται γιά τήν ένισχυτηκή έπαναληψη ένδος συγκεκριμένου θέματος: ο σκοπός συμβολικός - μαγικός έφεσον ή έπαναληψη έπιτεινει τή δύναμη του άπεικονιζόμενου θέματος.

πγ) Η μετωπικότητα, γνώρισμα τής λαϊκής τέχνης δύον τών έποχων πού άποτελεί τήν πρώτη, έντοκτικότητα, αύθορμητη άποδοση στά σχέδια τών παιδιών και τών πρωτώγονων· συνήθως ή μετωπικότητα σάν σκοπό έχει νά δηλώσει σχέση άναμεσα στόν θεατή και τόν θεάμενο, σχέση άμεση στήν θεατή και τόν θεάμενο, σχέση άμεση στήν θεατή και στήν πού γίνεται άκομα πιό έντονη έτσι ο σκοπός είναι λατρευτικός.

δ) Ο συνδυασμός μαγικού, άποτρεπτικού και θρησκευτικού συμβόλου που ιύπαινοσσεται διά η σχέση άναμεσα στό άντικειμένο και τόν λαϊκό άνθρωπο δέν είναι μά σχέση μόνο πρακτική ή έπιδερμηκή: είναι κυρίως μά σχέση ψυχική πού σημαίνει γι' αύτον κύριως σχέση μαγική.

Σημειώσεις

1. Γεωργίου Α. Μέγα, 'Ελληνικά έφαρτα και έθμα τής λαϊκής λατρείας, 1963, σσ. 96, 101, 103.

2. Η λέξι δρύο με τήν όρχια της Εννοίας που σημαίνει τόν ένθυμασμα και τόν έκστασης από την άποια καταλαμβάνονται οι λατρευτές πού έπιζητούν τήν ένωση τους μέτ το βέτο.

3. Γεωργίου Α. Μέγα, δ. π. 201.

4. Εύγειρος Κουρύδης, 'Ο καβαλάρης 'Αγιος Γεώργιος, Αθθρ. περ B 22, 1957, σσ. 17 κ.εξ. ποροδρομί.

5. Δ.Α. Περόπουλος, Η γυμνώση στής μαγικές ένεργειες, ΒΑΘΕ, 1946-47, σ. 100.

6. Εκτ. Ζαχαρίας - Σαρντή, 'Από τήν 'Ανατολική Θράκη, 1958, σ. 167.

7. Τής Ιωάν. δ. π. 167.

8. Δ.Α. Πετρόπουλος, Η γυμνώση στής μαγικές ένεργειες, δ. π. 101.

9. Μουσείο Μπενάκη, 'Ελληνικά έθνωσματα. Κείμενον 'Αγγελικής Χατζημαράλη, 1954, σ. 18. Κατερίνης Κορρέ, Νεοελληνικός Κεφαλόδεσμος, 1978, σ. 100.

10. Μουσείο Μπενάκη, δ. π. 15. Κατερίνας Κορρέ, Νεοελληνικός Κεφαλόδεσμος, δ. π. 100.

11. Β.Ν. Δεληγιάνης, 'Σύμμαχα Λαογραφικά, Θρακικά, 1929, σ. 407 το ίδιον Λαογραφικό Δανύν-Κοιλολάριαν, Αν. Θράκης, Αθθρ. 1963.

12. Μουσείο Μπενάκη, 'Αγγελικής Χατζημαράλη, 1954, σ. 249 εικ. 258, 259.

13. Κατερίνας Κορρέ, Νεοελληνικός πρεσεπώδης θάλαμος. Πραστός, Πρακτικό Α'. Σύνεδροι Πλευρονιακών Σπουδών 1976, σσ. 29-36 τής Ιωάν. Νεοελληνικός Κεφαλόδεσμος, δ. π. σs. 53-56.

14. Τής Ιωάν. Νεοελληνικός Κεφαλόδεσμος, δ. π. σ. 60 εικ. 32.

15. Βιβλιοπήγη Τέχνη, η Έκθεση Συμβουλίου Εύρωπης, 1964, Κατάλογος, σσ. 242-243.

Eik. 11. Κοσμήματα κεφαλομάντηλων με τόν Χριστό, Ιδιωτική Συλλογή, Αθήνα.

16. Μουσείο Μηνάρικ, Εύγενιος Βέη-Χατζήδηκη, Έκκλησιαστικά Κεντήματα, 1953, σ. 24.
 17. Γ. Οικονόμου - Παπαδοπούλου, Έκκλησιαστικά όργανα, 1980 εικ. 10 πλαστοπούλου.
 18. Γεωργίου Α. Σωτηρίου, Κευτήλια του Οίκουμενικού Πατριαρχείου, 1938, σ. 63.
 19. Οι τυπών των ειδώνων της Παναγίας είναι πολλοί, γεγονός οφελεύοντα στην τερατία σημαντικά της Παναγίας άνωμένους στους Χριστιανούς ανά «ουντέρχρατσ». Στο Βιβλίο, συγχρ. απεικονίζεται σαν «Οὐντέρχρατσ». Στο Βιβλίο, συγχρ. απεικονίζεται σαν «Οὐντέρχρατσ». Δηλαδή ορθά κατά πράτη το ποιεί με το διπτέρο άλλος γνωστός τύπος, της Θεοτόκου Κυριακής (Κυριατίτισσα) από την πόλη εύρεσης δύο μολυβδοπούλων (Κυριατίτισσα) με τον Χριστό να μένει μπροστά στο στήθος του φωτείνει την προφορά της θεοτόκου. Το ποιεί μπροστά στο στήθος διατηρείται από διάφορους έποχη και συνιψήθηκε σε μετάλλια όπως ο τύπος είναι γνωστός σαν Βλαχερίτισσα κάποτε ή Βλαχερίνισσα απεικονίζεται και δράμα. Ανάλογα είναι και τη έπιπτωση της Παναγίας. Ένδεικτικά αναφέρονται τότε έργα: Ρόδο το Αγαράντο, Οὐντέρχρατσ, Ελευθερία, Πανούσια, Ελέουσα, Ηρυπορόποτο, Φανερωμένη κλπ. Βλ. Γ. Α. Μέγα, Ελληνικά έργατα, σ. 11.
 20. Γ. Οικονόμου - Παπαδοπούλου, δικ. εικ. 46, 48.
 21. Γεωργίου Α. Σωτηρίου, Βαζαντίνος Μουσείου Αθηνών σ. 118.
 22. Δ. Χαροκόπειο Λαογραφικό Μουσείο Μηνάρικ, Ή Έλληνη Άστρος Βιβλίο 1983, σ. 329, 349.

23. Κατερίνας Κορρέ, Νεολαϊκή γυναικά, Ζώναι, Αθήνα, ΟΕ 1974-1975, σ. 1980, 185, 188 της Βιβλίου Νεολαϊκή Ζώνη, Νέα Εποχή, 1976, σ. 15 (άντα).
 24. Της Ιδιαί, Η κεφαλή ποδού μετρητικού στη Νεολαϊκή Λαοί Τάγην, 1978, σ. 66-67.
 25. Γεωργίου Α. Σωτηρίου, Κευτήλια του Οίκουμενικού Πατριαρχείου, σ. 63.
 26. Του Ιδιαί, σ. δ. 46.
 27. Εύγενιος Βέη-Χατζήδηκη, Έκκλησιαστικά Κεντήματα δ. π. σ. 13.
 28. Της Ιδιαί, δ. π. σ. 10.
 29. Δ. Χαροκόπειο Λαογραφικό Μουσείο δ. π. σ. 79.
 30. Ν. Ι. Πλούτος, Ταύροι, Κευτήλια δ. π. σ. 343: του ίδιου Αυτοργράφου Σύμμετοχού Β. 1975, σ. 381.
 31. Αγγελίκης Χατζηγάλης, Μουσείο Μηνάρικ, Ή Έλληνη Λαοί Φερετάς Β 1983, σ. 345.
 32. Φαΐδωνος Ι. Κουκούλε, Κωναντίνατά, Λαογραφία Στ., 1917, σ. 219-220.
 33. Αγγ. Χατζηγάλη, Ή φορεσιή της Σουφλιώτισσας ΑΘΦ 15, 1948-49, σ. 209-224.
 34. Κατερίνας Κορρέ, Νεοελληνική πρεπενδύσα, δ. π. σ. 33: της Ιδιαί, Νεοελληνικής Κεφαλόδεσμος, δ. π. σ. 72.
 35. Ιωάννας Παπαντωνίου, Οι φορεσιές του Σουφλιού, Σύγχ. 13, 1975, σ. 77 εικ. 7.

36. Εύγενιος Βέη-Χατζήδηκη, Έκκλησιαστικά Κεντήματα, δ. π. σ. 60.
 37. Της Ιδιαί, δ. π. σ. 52.
 38. Της Ιδιαί, δ. π. σ. 63.
 39. Δ. Οικονόμου-Παπαδοπούλου, Έκκλησιαστικά όργανα, δ. π. σ. 8.
 40. Γεωργίου Α. Σωτηρίου, Κευτήλια του Οίκουμενικού Πατριαρχείου, δ. π. σ. 83.
 41. Εύγενιος Βέη-Χατζήδηκη, Έκκλησιαστικά Κεντήματα δ. π. σ. 41.
 42. Κατερίνας Κορρέ, Η κεφαλή θέμα απότρεπτικο, δ. π. σ. 32, 35, 36, 38.

Κατερίνα Κορρέ

Δρ. Φ. Λέκτωρ, Πανεπιστημίου Αθηνών

Religious Representations on Modern Greek Jewels from Thrace

A. Korre

Thrace has, until today, treasured a wide variety of folk tradition. It presents a particular persistence in original forms of cult, in which pagan and christian elements often coexist harmoniously. It is well known that many gods of the Greek pantheon originate from Thrace and it is highly probable that a large part from the Dionysiac orgies and mysteries come from the deeper strata of Thracian culture. Quite many modern Greek mimic representations, having a strong physiologic character and aiming to the fertility of land, are based on christian religion, but also retain indispensable elements from the ancient Greek tradition, as well as from the instinctive primitive religiosity. It is characteristic that Church, during its early years, tried by all possible means to uproot myths and pagan practices, but it

was finally obliged to give up its efforts. In Thrace, that northeast part of Greece, the cult of the Thracian Hero-Rider is deeply rooted and manifests itself in various forms and media: on stelae, reliefs, rock carvings. The old tradition of the Thracian rider is continued by the modern Greek inhabitants of the area in the cult of St. George, the hero of the new faith.

The deep religious feeling of the Greek population of Thrace sees, in a distinct way, their traditional art. Various data concerning the traditional folk attire lead to the indisputable presence of a deep religiosity: in Mikro and Megalo Zaloufi, villages in the east Thrace, as well as in the neighbouring settlements, the peasants used to wear over the typical head-dress a significant and peculiar form of jewel called «piatsika». It was covering the entire space between the top of the hood and the eyebrows; the jewel was consisted of five rows of big golden coins, sewed vertically on leather; the five rows symbolized the five nails of Crucifixion. A golden cross, showing the crucified Christ, was hanging over each row. The «piatsika», a gift to the fiancée from her beloved, was worn for the first time on the day of betrothal. A woolen or silk material was covering the headdress and was attached on the top of the head by a golden buckle showing the Virgin or Christ on the Cross. This buckle was considered to be an amulet and was worn by women throughout their life.

The religious - christian element plays the first role in the secular, silver jewelry, in which religious representations and symbols deriving from Church iconography are employed for the decoration of head or body jewels.

Γλωσσαρίο

σπόκρυπτα: κείμενα που δύνην έχουν περιληφθεί στον Κανόνα της Αγίας Γραφής, άλλα χρησιμοποιούνται από τους υμνωδούς, τους συγγραφείς διμιλιάν και τους ςωγόφρους.

Βλαχερίτισσα: Η Παναγία μετωπική με τά χέρια σε δέσητο: από την έποχη των Κομηνών και έπειτα φέρει μπροστά στο στήθος το στηθάριο του Χριστού.

έγκολπο: καθε τι, που πορεύεται περασμένο από το λαιμό με τανιά ή άλυσιδα. Το σχῆμα ποικιλό (τετράγωνο, απισογήμο, ώσειδες, θρόγαννο, κυκλικό συνήθως με διμηρπώσεις παραστοσείς). Τά περιπάτα, γνωστά από πολλά παλαιότερα έποχες, σε διφόρους πολιτισμούς, λειτουργήματα δχι μόνο μέσω μετατόπισης;

έπιγυρηντη: περγαμηνή που τυλίγεται από τον κύλινδρο; σκληρό, ρομπεδεύς, χρυσοκέντρη ύφασμα: άρχικα έφερε παραστάσεις της Ανάστασης με σταυρούς, ένα όργυτερα κοσμήματα και με άλλες άνισογραφικές σκηνές (Βάττισης, Νιπτήρα, Αγία Τριάδα).

έπιμπαντικά: υμένια που δεν στέκονται στην άνθη της ημέρας, αποτελούνται από πλατεία τανιά που περιβάλλεται τράχηλο, κατεβαίνει διπλή απ' τον λαιμό μέχρι τα πόδια, συνδέεται κατά διαστήματα με κουπιά και καταλήγει σε θυσίους;

καταπέτασμα: υφασμά έκκλησιαστικό χρησιμεύει για θήλα και χωρίζει τό βήμα από τον κυριών ναό.

μήτρα: κάλυμμα κεφαλής αρχερέως;

μολυβδοπούλου: σιραγγίδα από μολύβι που κρέμεται από έπιπτωση γέγγραφα κληρικών και άξιματούχων τού κράτους καθώς και από ιδιωτικά γέγγραφα. μολυβδόπουλο: σεριγγίδα που μοιάζει με πλατεία τανιά που φορούν οι Αρχιερείς στην άρχη της θείας λειτουργίας μέχρι την άναγνωση του Εύαγγελου. Τά άκρα της τανιάς πέφτουν μπρός και πίσω το μικρό ώμοφρο που αντιτίθεται πρός το μεγάλο αποτελεῖται από πλατεία άλλα κοντύτερη λωρίδα.